

*Documentary Heritage
Документално богатство*

ЕВРОПЕЙСКАТА КОМИСИЯ ЗА ИЗТОЧНА РУМЕЛИЯ: ЕДИН НЕПОЗНАТ ФОТОДОКУМЕНТ В АРХИВИТЕ НА THE GETTY RESEARCH INSTITUTE

Красимир А. Крумов

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

Резюме. Настоящата статия представя една непозната фотография от периода непосредствено след Освобождението на България, изобразяваща колективен портрет на членовете на Европейската комисия за организиране на Източна Румелия. Фотодокументът е създаден извън ателие, в естествена среда и е от ранните примери за репортажна фотография, свързана с обществено-политически събития по българските земи.

Keywords: Eastern Rumelia; photo; archives; digitalization

Създаването през 1878 г. по силата на Берлинския договор на политико-административно образувание под името Източна Румелия и последвалото устройство на автономията с участието на европейски комисари е изчерпателно проучен на базата на многобройни исторически извори процес. Темата е предмет на изследвания на редица български, руски и гръцки автори през XX в., като се започне от Симеон Радев (Radev, 1973, 473 – 517), Козма Апостолидис (Apostolidis, 1959), Николай Р. Овсяни (Ovsyannyiy, 1907) и се стигне до една от най-изчерпателните монографии по темата – „Източна Румелия“ на Елена Стателова (Statelova, 1983).

Историческите извори, които използват изследователите на Източна Румелия, са печатните издания от периода 1878 – 1879 г., публикуваните руски и британски документи и протоколите от заседанията на Европейската комисия за организацията на Източна Румелия в съответствие с чл. XVIII от Берлинския договор.

До средата на втората половина на XX в. за исторически извори със самостоятелно значение се смятат само текстовите документи, останали от практическата дейност на отделни лица и институти (Popsavova, 1984). Съвременната наука и архивното дело отдават значимото и на други източници, които използват по-лаконични изразни средства от тези на писаното слово, но запечатват атмосферата на събитията и понякога помагат за разкриването на непознати техни детайли. Такива в частност са фотодокументите – негативи,

позитивни изображения, диапозитиви, фототипни отпечатьци на оригинални фотографии, както и техните копия в дигитални формати.

Един подобен фотодокумент, непознат на научната и широката публика, наскоро е станал част от дигитализираните колекции на The Getty Research Institute. Тази непубликувана снимка от заседанията на Европейската комисия за организацията на Източна Румелия се появи в момента, в който се навършват 140 години от изготвянето на Органическия устав на Източна Румелия – основният продукт от работата на Комисията, приет на 14 април 1879 г. Целта на настоящата публикация е както да оповести нейното намиране, така и да отбележи годишнината от това значимо събитие.

Международната комисия се събира за първи път на 18 септември 1878 г. от 11.00 ч., в ялията (крайбрежната вила) на Великия везир Савфет паша в м. Канлъджа край Босфора. В протокол № 1 за нейното първо заседание е представен и списъкът на комисарите: за Германия – А. Брауншвайг, вицекомсул в Букурещ, комисар; за Австро-Унгария – Бениамин Калай, имперски и апостолически шамбелан, комисар; за Франция – барон Максимилиен дьо Ринг, пълномощен министър, комисар, и граф Гюстав дьо Кутули, консул, помощник-комисар; за Великобритания – сър Хенри Дръмонд Уолф, член на Парламента, комисар, и Джон Люк Джордж лорд Донъгмър, помощник-комисар; за Италия – Шевалие Вернони, главен преводач в италианската легация в Константинопол, комисар; за Русия – Александър Шепелев, полковник, първи комисар, и княз Алексей Николаевич Церетелев, втори комисар; за Турция – Асим паша, мушир, първи комисар, и Абро ефенди, чиновник I ранг, директор в Министерството на външните работи, втори комисар (Great Britain. Foreign Office, 1879: 52).

Участниците в Комисията са високопоставени благородници, политици или държавни чиновници в собствените си страни. В зависимост от ролята, която са заемали в общественно-политическия живот, техните биографии са изучени в различна степен, но далеч не от всички са останали фотографии, по които може да бъде наследена визуална памет за тях. Затова находката в цифровия масив дава възможност на съвременния изследовател, читател или зрител да се запознае с лицата на комисарите, решавали съдбата на Южна България, и да се потопи донякъде в атмосферата, в която са работили.

Фотографията с участниците в Европейската комисия за Източна Румелия се намира в The Getty Research Institute, а дигиталното ѝ копие влиза в цифровите масиви от началото на декември 2018 г., когато Институтът дигитализира и предоставя за свободен достъп в интернет 6000 фотографии, събирани през 80-те години на миналия век от френския колекционер Пиер де Жигор (Pierre de Gigord) по време на негови пътувания в Република Турция и представящи различни сфери на османския живот – архитектура, градски и природни пейзажи, портрети, анонимни представители на различни професии и публични личности от средата на XIX до началото на XX в.



Участниците в Европейската комисия за организацията на Източна Румелия – Digital Image Courtesy of the Getty's Open Content Program

В серия III на колекцията, където се съдържат 2032 свободни и рамкирани фотографии, се намира и фотография, представяща групов портрет на 14 мъже в официално облекло: 7 седнали около работна писмена маса и 7 прави зад тях. Снимката е с размери 22,6 на 29,6 см върху картонена подложка, размери 36,8 на 48,8 см. На гърба на подложката има ръкописен надпис с молив на френски език „Commission pour l'organisation de la Roumélie Orientale 1878 – 79“. От описанието на файла става ясно, че фотографията е част от хартиени копия на снимки и предмети, принадлежали на френското посолство в Константинопол.

Европейската комисия за Източна Румелия се състои от 11 членове, но присъствието на 14 лица в груповия портрет има своето логично обяснение както в документацията за работата на Комисията, така и при съпоставка на фотографията с индивидуални портрети на част от присъстващите. Още на първото си заседание по предложение на Бениамин Калай комисарите избират трима секретари, които да подпомагат дейността им. Това са аташето във френското посолство в Константинопол Албин Антоан Розе, секретарят на генералния консул на Русия във Филипополис Александър Изволски и присъединилият се по-късно като предложение на Високата порта Селим паша. От анализа на съществуващи познати гравюри и фотографски изображения на руския дипломат, впоследствие и външен министър на Руската империя

Александър Изволски може да се направи обоснован извод, че именно той е третият от мъжете, застанали прави от ляво надясно, а в кадър присъстват както членовете, така и секретарите на Комисията.

Идентифицирането на всички членове на Международната комисия е невъзможно поради липсата на сравнителни фотографии за част от комисарите. Съпоставката на лицата от фотографията с други известни техни изображения позволява да бъдат разпознати сред седналите на първи ред Бениамин Калай, Хенри Дръмонд Уолф, Шевалие Вернони, Асим паша и Абро ефенди (съответно втори, трети, четвърти, пети и седми от ляво надясно), както и на изправените Джон Люк Джордж лорд Донъгмър, Александър Изволски, Албин Антоан Розе, Александър Шепелев и Алексей Церетелев (първи, трети, четвърти, шести и седми от ляво надясно във втория ред). С оглед на облеклото „а ла турка“, може да се изкаже предположение, че вторият от изправените е секретарят – представител на Високата порта, Селим паша.

В масива на The Getty Research Institute фотографията е обозначена като недатирана, но датировката на гърба, както и известната от други извори информация за времето, през което функционира Комисията, стесняват времевия диапазон в отрязъка 1878 – 1879 г. През XIX в. преобладаващата част от фотопортретите са правени в ателиета и са известни под името „ателиерни портрети“. За фон при тях служи декор, на който е нарисувана фасада на сграда, планински пейзаж и др. с цел да се създаде илюзия, че фотографията е направена на открито (Popsavova, 1984: 34).

В груповия портрет на Европейската комисия за Източна Румелия обаче сме свидетели на един от ранните примери за извънстудийна репортажна фотография. Акцент в тази снимка не са лицата, обект на портрета, а важно обществено събитие, в случая – работата по създаването на Органическия устав на Източна Румелия. Фотографът е заснел участниците в естествена работна среда, в двор в близост до сграда, на правоъгълна маса. На заден план остават прозорци с капаци и решетки. Любопитен детайл от втория план са декоративните храсти зад гърба на членовете на Комисията, които могат да се определят като люляк (*Syringa vulgaris*) и растение от семейство Розови (*Rosaceae*), вероятно трендафил (*Rosa Multiflora*). Този детайл, запечатал фазата на вегетация на храстите, позволява да се направи приблизителен извод за времето, когато е създадено фотографското изображение – края на март, началото на април.

През март 1879 Комисията заседава 7 пъти в седалището на Европейската комисия в Пловдив (*Maison de la Commission Européenne à Philippopoli*), на 2, 3, 6, 10, 12, 14 и 15 март. През април комисарите се преместват в Галатасарайския лицей в кв. „Бейоглу“ в Константинопол. В лицей са проведени общо пет заседания – на 24 март и 3, 9, 14 и 16 април (Samwer & Hope, 1881). На 14 април 1879 г., с протокол № 64 (LXIV), Комисията приключва основната си мисия и приема Органическия устав на Източна Румелия. Присъствието на фотограф на

събитие извън ателието през 70-те години на XIX век не е толкова често явление и за да се случи, е бил необходим и специален повод. Такъв би могъл да бъде както приключването на работата на Комисията в Пловдив, така и окончателното приемане на Органическия устав на Източна Румелия. Второто събитие е кулминация в дейността на комисарите и е отбелязано с официална вечеря в тяхна чест на следващия ден, 15 април. Менюто е оформено и раздадено на участниците като Протокол 65 (LXV) (Wolf, 1908: 228 – 229). Във всеки случай относно точното време на заснемането на снимката могат да се градят единствено хипотези, тъй като липсват допълнителни опорни моменти за нейното датиране.

С подобни затруднения се сблъскват и опитите за точно определяне на мястото на фотосесията чрез елементи от самото изображение. Съпоставката на снимки на Галатасарайския лицей от същия период и на постройката, послужила за фон на груповия портрет, показва значителни несъответствия във вида и формата на прозорците. Лицеят би следвало да се изключи от списъка на възможните локации, но това не репозиционира фотографската сцена автоматично в Пловдив.

Авторството на фотографията не е удостоверено нито с помощта на фирмено лого, характерно за ателиерните фотографии от XIX и началото на XX в., нито чрез обяснителни бележки на обратната страна на рамката. Няма данни и за това с какви цели е направена снимката. След откриването на документа в масивите на The Getty Research Institute стана възможно допълнителното проучване на контекста на неговото създаване и търсенето на други копия или варианти, възпроизведени от същия негатив.

В периода на работа на Комисията в Европа излизат редица вече утвърдени печатни издания за масовия читател, които са ориентирани към графиката и изображението. На пазара са френският седмичник *L'Illustration*, испанският *La Ilustración Española y Americana*, английският *The Illustrated London News* или италианският *L'Illustrazione Italiana*. Войната на Балканите и Източният въпрос са застъпени във всяко едно от тях, а издателствата предлагат на читателите си гравюри и рисунки от натура или от фотография (първата истинска фотография в *L'Illustration* се появява едва през 1891 г.).

Графично темата за Европейската комисия за организиране на Източна Румелия присъства в *L'Illustration* в бр. 1890 от 17 май 1879 г. Съобразно възможностите на тогавашния печат е публикувана гравюра, създадена от копие от фотографията, предмет на настоящата статия. Така фотографското изображение изпълнява и репортажната си функция. Гравюрата от *L'Illustration* не е позната на съвременната широка аудитория. Доколкото като илюстрация този вид изображения оставят след себе си съмнения относно автентичността на предадените детайли, този път съпоставката с фотографския оригинал потвърждава достоверното представяне на сцената.

С появата си в *L'Illustration* снимката от пролетното заседание на Международната комисия не изчерпва своята виталност. Възможно е всички участници в

създадения по силата на Берлинския договор орган да са получили свой екземпляр от снимката за спомен. Близко 20 години след приключването на работата на Комисията британският комисар сър Хенри Дръмонд Уолф включва в своите мемоари „Непознати спомени“ и фотографията с 11-те комисари и тримата секретари, придружена с 11 автографа (Wolf, 1908: 167).

Ако през втората половина на XX в. дискусията в научните среди е относно това дали фотографските изображения могат да функционират като самостоятелни исторически извори, или са само илюстративен материал, то предмет на спорове през второто десетилетие на XXI в. е позиционирането на цифровото изображение на съществуващия фотографски документ спрямо хартиения отпечатък или негатива. Съвременните архивисти и библиотекари възприемат цифровите заместители на материалните обекти (напр. JPEG файловете, получени при дигитална обработка на 35-милиметрова лента) като отделен документ без архивна стойност (Burns, 2017). Паралелното съществуване на фотографския документ, обект на настоящата статия, едновременно като материален обект във фондохранилището на The Getty Research Institute, като гравюра в L'Illustration, като снимка за спомен, включена в мемоарна литература, от една страна, и като JPEG – графичен формат за компресиране на растерни изображения, от друга, показва, че дигитализацията на снимките от XIX и началото на XX в. не отнема, а добавя стойност на фотографското изображение в качеството му на исторически извор. На първо място, с улеснения достъп на учени, любители, ученици и студенти до материалния оригинал посредством глобалната мрежа интернет и локални мрежи на изследователски или образователни институти. Според Джасмин Бърнс – библиотекар със специализация в областта на метаданните на визуалните ресурси в Корнелския университет, цифровото изображение фиксира обекта във времето (Burns, 2017).

Активните процеси на дигитализация на печатни и фотографски колекции на библиотеки, архиви, институти, образователни институции и частни лица откриват пред изследователите възможност за нов прочит и допълнителен поглед както към вече познати и изследвани исторически събития, така и за откриване на нови и непознати до момента исторически извори.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Apostolídīs, K. (1959). I tis Filippouπόλεος istoría apó ton archaiotáton ton kath' imás chrónon, Athína: Énosis ton apantahóu eks anatolikís romuías ellínon [Αποστολίδης, Κ. Η της Φιλιππουπόλεως ιστορία από των αρχαιοτάτων μέχρι καθ' ημάς χρόνων. Αθήνα: Ένωσις των Απανταχού εξ Ανατολικής Ρωμυλίας Ελλήνων].
- Burns, J. E. (2017). The Aura of Materiality: Digital Surrogacy and the Preservation of Photographic Archives. *Journal of the Art Libraries Society of North America* 36:1, 1 – 8 .

- Great Britain. Foreign Office (1879). *Correspondence respecting the proceedings of the European commission for the organization of Eastern Roumelia; presented to both houses of Parliament by command of Her Majesty*, London: Harrison and sons.
- Ovsyanniy, N. (1907) *Russkoe upravlenie v Bolgarii v 1877 – 78 – 79 gg: Vostochnaya Rumeliya i Adrianopolskiy sandzhak*, том 3, SPb: Izd. Voenno-istoricheskoy komissii glavnogo shtaba. [Овсянный, Н. Русское управление в Болгарии в 1877 – 78 – 79 гг: Восточная Румелия и Адрианопольский санджак, том 3, СПб: Изд. Военно-исторической комиссии главного штаба].
- Popsavova, D. (1984). *Fotografските снимки като исторически извори*. Sofia: NBKM [Попсавова, Д. (1984). *Фотографските снимки като исторически извори*. София: НБКМ].
- Radev, S. (1973). *Stroitelite na savremenna Bulgaria*, t. I, Sofia 1973, 473 – 517 [Радев, С. (1973). *Строителите на съвременна България*. т. I, София, 473 – 517].
- Samwer Ch. & Hope J. (1881). *Recueil Général De Traités Et Autres Actes Relatifs Aux Rapports De Droit International*. Deuxieme serie, tome VII. Gottingue: Librairie de Dieterich.
- Statelova, E. (1983). *Iztochna Rumelia 1879 – 1885. Ikonomika, politika, kultura*. Sofia, 1983. [Стателова, Е. (1983). *Източна Румелия 1879–1885. Икономика, политика, култура*. София].
- Wolf, H. D. (1908). *Rambling Recollections*, London: Macmillan and Co.

THE EUROPEAN COMMISSION FOR EASTERN RUMELIA: AN UNKNOWN PHOTO DOCUMENT IN THE GETTY RESEARCH INSTITUTE'S ARCHIVES

Abstract. This paper presents an unknown photograph from the time immediately after the Liberation of Bulgaria. It depicts a collective portrait of the members of the European Commission for the organization of Eastern Roumelia. The photo document is created outside a studio in a natural environment and could be defined as one of the early examples of reportage photography on socio-political affairs that took place on the Bulgarian lands.

✉ **Mr. Krasimir A. Krumov**
Konstantin Preslavsky University of Shumen
9712 Shumen, Bulgaria
E-mail: leonartis@gmail.com